

Børns vilkår fra ca. 1850 til 1950

Rich's

Serie:

FRA MARK
OG SKOV

Se udstillingen om:
Børns muligheder for skolegang og videreuddannelse,
om børns arbejdsliv og fritidsfornøjelser

D. 8/9 – 26/9 2003

Galleriet

Gladsaxe Hovedbibliotek • Søborg Hovedgade 220, 1. sal
Arrangør: Gladsaxe Byarkiv

Børns vilkår fra ca. 1850 til 1950

Udgivet af Gladsaxe Byarkiv

Redaktion: Eva Molin & Charlotte Voss

Grafisk tilrettelæggelse: Grafia Design ApS

Oplag: 300

Tryk: Gladsaxe Kommune

Om at gå i skole i Gladsaxe

De ældste skoler

I 1721 blev Gladsaxes første skole oprettet, men man ved, at der har været degne i Gladsaxe i hvert fald siden 1683, d.v.s. selvom der ikke var en egentlig skole tidligere, så foregik der en vis form for undervisning. Det var prinsesse Sophie Hedevig, der i 1721 lod opføre en skole i Bagsværd. Bagsværd hørte på det tidspunkt til Frederiksdal gods og var en del af prinsessens ejendom. Prinsessens

bror hed kong Frederik d. 4. Både kongen og prinsessen havde læst og lært af de franske oplysningsfilosoffer og var svorne tilhængere af uddannelse. Prinsessen indførte undervisning for bønder og husmænds børn på sine godser, mens kongen gjorde det samme i sine rytterdistrikter. Gladsaxe Rytterskole blev oprettet i 1722 og omkring 1760 fik Gladsaxe endnu en skole, nemlig: Skolehytten i Buddinge.

Gladsaxe Rytterskole

Hvordan så en skole ud i 1700-tallet?

Skolehytten var, som navnet også antyder, ikke just en luksusskole. Selv efter datidens forhold var den ussel. Der var en forstue, hvorfra der førte to døre: Den ene førte ind til skolestuen, og den anden ind til lærerens mikroskopiske lejlighed. Da læreren ved Buddinge skole oven i købet tjente mindre om året end sine kolleger i Gladsaxe og Bagsværd, så var hans job ikke misundelsesværdigt.

Prinsesseskolen i Bagsværd og Gladsaxe Rytterskole var næsten ens bygningsmæssigt, om end Rytterskolen var noget større. Prinsesseskolen var knapt 16 meter lang og 8 meter bred. Når man trådte ind i forstuen lå skolestuen til højre og lærerboligen til venstre. Skolestuen var godt 40 kvadratmeter stor og lærerboligen godt 60 kvadratmeter, hvis man regner forstuen med til lærerboligen. Reelt var forskellen på de to afdelinger ikke mere end ca. 10 kvadratmeter. Vinduerne var udstyret med blyindfattede ruder, hvilket tog en del lys, gulvet var lerstampet og borde og stole var fastgjort til pæle, der var nedrammet i lergulvet. En bilæggerovn skulle opvarme både skolestuen og lærerens bolig!

I skolestuen var der et langbord til læreren og syv bænke til børnene. Af skolebøger fandtes på Prinsesseskolen: 40 ABC'er, 12 nye testamenter, 24 katekismer, 2 bibler og en prædikensamling. I skoleholderens stue fandtes et lille bord, et sengested og tre stole!

Undervisning i 1700- og 1800-tallet

Skolen bestod af to klasser, der igen var

opdelt i to afdelinger. Børnene startede naturligt nok i 1. klasse, men de rykkede ikke automatisk op, for de kunne ikke rykke op, uden først at have bestået eksamen i de forskellige fag på deres gamle klassetrin.

De fag, der undervistes i, var skrivning, stavning, læsning, regning, bibelhistorie, Luthers katekismus og salmesang. Siden kom andre fag såsom gymnastik, historie og geografi til.

Visitatser

I 1800-tallet havde man ikke samme sko-

Side af Skolejournalen maj 1806.

lestruktur som i dag. Før skoleloven af 1814, der indførte almindelig skolepligt for alle landets børn, var præsten den person, der førte tilsyn med skolelærerne. Var der noget at klage over, skulle klagen videre til provsten og amtmanden, og de kunne sende sagen videre til afgørelse hos biskoppen og stiftamtmanden.

I maj 1806 besøgte Gladsaxe-Herlev sogns præst, Jens Winther Bentzon, Prinsesseskolen i Bagsværd. Her var mødt to børn, mens der ugen efter slet ikke var mødt nogle. Elevtallet burde have ligget omkring 30, og præsten var ikke tilfreds!

Årsagen til det ringe fremmøde i maj 1806 var, at den gamle skolelærer Gjerløw allerede måneden før var blevet syg. Det meste af april havde børnene derfor fri, og selvom læreren kunne undervise en smule i maj, så blev børnene sendt hjem igen de fleste af dagene. Når man betænker, hvor mange kilometer mange af børnene skulle gå hver vej, så forstår man bedre fraværet. I juni blev Gjerløw atter meget syg og døde i august. Først i begyndelsen af oktober blev han erstattet af lærer Sommer. Det blev til mange måneders skolefrihed for børnene det år.

Børnenes hverdag

Langt op i 1900-tallet var det et stort problem, at børn blev anset som værende god og billig arbejdskraft. I 1800-tallet gjorde man simpelthen det på landet, at man inddelte skoleåret i tre semestre. 1. semester var vinterskolen, 2. semester var pløjetiden og 3. semester var sommer-

månederne. Børnene gik normalt i skole i seks timer i løbet af en skoledag. 1. klasse gik i skole den ene dag og 2. klasse den anden.

I pløjetiden gik de mindste elever dog i skole hver eneste dag, mens alle elever over 10 år havde fri til at hjælpe i markerne. I høsttiden havde de store børn også fri, så de kunne hjælpe de voksne.

Hvis børnene ikke mødte op i skolen, og der ikke var en lovlig grund, så fik forældrene eller husbonden (mange af børnene kom ud at tjene allerede i en alder af 10-12 år) en bøde.

Om de første skolers skæbne

Prinsesseskolen i Bagsværd blev revet ned i maj 1817, for at genopstå i moderniseret og udvidet stand. Man havde regnet med at kunne klare byggeriet i sommermånederne, hvor børnene alligevel havde ferie. Men genopbygningen tog tid, så da børnene i oktober skulle til eksamen, måtte den aflyses. De børn, som havde brug for eksamen, for at blive erklæret egnede til konfirmationsforberedelse

Prinsesseskolen blev siden pension Viktoria og lå på Aldershvilevej.

sen, måtte afsted til en privat overhøring hos præsten i Gladsaxe præstegård.

Det nyopførte skolehus stod færdigt i slutningen af 1817 og kostede i alt 1609 rigsdaler. Ligesom i det gamle skolehus, var der også i det nye indrettet lærerbolig i den ene ende og skolestue i den anden. Desuden havde man investeret i et udhus, en brønd og et enkelt lokum! I forhold til det gamle skolehus var det fyrsteligt. Prinsesseskolen var i brug indtil 1906, hvor den nyopførte Bagsværd Skole erstattede den helt forældede prinsesseskole.

Gladsaxe Rytterskole regnedes gennem årene for en af amtets bedste. Eleverne kom fra Gladsaxe og Mørkhøj byers gårde og huse, dog gik børnene fra Christianslyst og Stengård på Prinsesseskolen. Antallet af elever i Rytterskolen lå på ca. 70. Rytterskolen blev underkastet en større reparation i 1819 og i 1862 blev bygningen udvidet, så både skolestue og lærerbolig blev større. Men ellers var Rytterskolen i brug i stort set uændret stand indtil 1921, hvor den nye Gladsaxe Skole kunne indvies. Rytterskolen blev herefter brugt som forsamlingshus i en årrække. Den brændte i 1939, men blev genopført, kun for at blive revet ned i 1954, hvor man byggede branddamskvarteret ved Gladsaxe Kirke.

Skolehytten i Buddinge – en sag for sig

Talrige skolevisitatser gennem 1800-tallet vidnede om skolehyttens elendige stand, og ikke mindst de forhold, børnene un-

dervistes under. Indtil langt op i 1800-tallet var skoleholderen i Buddinge normalt uudannet. Da skoleholderen i Buddinge tjente væsentlig mindre end sognets øvrige skoleholdere/lærere, kan man måske ikke undre sig over, at hans arbejde, uddannelse og flid svarede dertil. At skolehytten desuden var lummer og stinkende har ikke forbedret arbejdsklimaet for hverken elever eller lærer.

I marts 1805 skrev præsten om Buddinge skole: “Jeg maatte skynde mig bort fra denne Skole formedelst utaalelig Stank af Børnene, som kommer i Skolen fyldte indtil det øverste og desuden, endskønt jeg har forbudt det, have Mad med sig i Skolen for bestandig at holdes fyldte til Ulejlighed for enhver, der elsker ren Luft”. I februar 1806 skrev præsten: “Svineriet i denne Skole vedbliver og kan høres snart fra det ene, snart fra det andet Hjørne af Skolen”. I 1855 bad læreren i skolehytten om ventiler til udluftning, men han fik afslag, fordi man mente, børnetallet var for lavt. Prinsesseskolen i Bagsværd fik ventiler det år. De to skoler havde normalt næsten lige mange elever.

Omkring 1900 ramte en stor difteriepide mi Buddinge skoles elever. Selv sundhedskommissionen måtte indrømme, at den formentlig skyldtes den elendige hygiejne på skolen, de alt for trange lokaler og de ca. 70 elever. Da udstykningen af gårdene i Søborg tillige så småt var startet, kunne man forudsige endnu flere elever i løbet af få år. Skolekommissionen foreslog derfor, at man byggede en ny skole i Buddinge og den stod færdig

i 1901. Skolehytten blev solgt på auktion til mælkekusk Carl Hansen og brændte få år senere ned til grunden.

Den nye Buddinge Skole, som blev nedrevet i 1998.

Børnetallet eksploderer, Søborg skole bygges

Den nye skole i Buddinge viste sig hurtigt at være alt for lille. Søborg voksede med ekspresfart og børnetallet ligeså. I 1907 boede der 300 skolesøgende børn i Buddinge distrikt. De 140 gik på Buddinge Skole, mens resten enten gik på de private skoler på Lauggårds Alle og Frødings Alle i Søborg eller gik i skole i København.

Søborg Privatskole, som blev startet i 1904 og lå på Lauggårds Alle, ved vi praktisk talt intet om. Til gengæld ved vi lidt mere om Esther Lunds privatskole på Frødings Alle. Denne skole blev startet i 1915 af frk. Lund, men overlevede så vidt vides ikke hendes død i 1942. På det tidspunkt var Søborg Skole vokset ganske meget og Marielyst Skole var i tanker. Behovet for privatskolerne var faldende.

Skolekommissionen og sognerådet rev sig selv i håret og forbandede, at de ikke havde været forudseende nok, da Buddinge Skole skulle bygges, men der var ikke noget at gøre ved det. I 1908 kunne Søborg Skole indvies.

Søborg Skole og kirken ca. 1914.

Søborg skole var bygget efter det såkaldte pavillonsystem, som var meget moderne i begyndelsen af 1900-tallet.

Daisy Froberg, der flyttede til Buddinge Hovedgade 16 i 1922, husker følgende fra sin skoletid: “Da jeg var 6 år begyndte jeg i Søborg skole, det var en lang vej. Gang- og cykelsti var dengang ud i et, og adskilt fra kørebanen med grøfter. Min første klasselærerinde var frk. Højer, en stor fyldig dame, men glad for hende var vi børn... Skolen havde 3-4 bygninger udenom skolegården. Men der kom mange tilflyttere til Gladsaxe Kommune, så skolen blev for lille, og der skulle bygges til. Jeg måtte ligesom de andre børn

i 3-4 klasse flytte til Teknisk skole, som lå ved linie 16s endestation”. “Fra skolen husker jeg også den årlige skovtur. Vi tog med extratog fra Hovedbanegården. Det var disse små kupeer med plads til 8 personer. Billettøren gik udenpå togets gangbrædt. Det så temmelig farligt ud. Skovturene gik til Sorø, Roskilde, Helsingør m.m.”.

Det, Daisy Froberg husker, der skulle bygges til, var den store, røde bygning ud mod Søborg Hovedgade, der stod klar til brug i 1927.

Gladsaxe Skole – en skoledreng fortæller

Gladsaxe Skole blev bygget i 1921 og erstattede den gamle rytterskole. Da havde beboerne i Gladsaxe og Mørkhøj klaget i årevis over de utidssvarende lokaler. Skolen havde dog lejet sig ind i præstegården, hvor den havde rådet over et større lokale gennem nogle år, men præstegården brændte i 1919 og dermed måtte man leje et hus i Gladsaxe by i stedet. Kreative nødløsninger var nødvendige, for sog-

Gladsaxe Skole, ca. 1925.

nerådet fattedes penge og skoler var særdeles dyre at bygge.

Endelig 16. august 1921 blev skolen indviet. Der var seks klasseværelser, plads til skole- og folkebade, gymnastiksal, samt lærer- og pedelbolig. Skolen blev, ligesom Bagsværd Skole fra 1906 og Søborg Skole fra 1908, udvidet jævnlige. Især i slutningen af 1920'erne og starten af 30'erne udvidede man på alle skolerne.

I den forbindelse er det ganske interessant at høre, hvad Charno Hansen født 1920, mente om Gladsaxes mest moderne skole. Charno Hansen havde gået i skole i Gl. Holte, men da forældrene flyttede til Gladsaxe, startede han på Gladsaxe Skole i 1930, hvor han efter to måneders forberedelse skulle op til eksamen for at kunne rykke videre til 5. klasse. “Skolen her var langt tilbage fra den skole, jeg kom fra. Jeg havde allerede i de første skoleår lært at skrive med pen og blæk, men her skulle vi skrive på tavle med griffel og vi skulle have en blikæske med en klud, som skulle være ren hver morgen. Det var tit, man havde glemt det, og så var der kun spyt til at væde kluden med. Opdagede læreren det, fik man én på siden af hovedet. Renligheden blev der ikke gjort meget af. Når vi skulle bade, kom vi ind i et rum, hvor der kun var koldt vand og i et hjørne stod der en bøtte med brun sæbe og en dyngne træld. Når pedellen havde skyllet os over med det kolde vand fra slangen, skulle vi med træld og brun sæbe gubbe hinanden ind, hvorefter pedellen havde stor fornøjelse med at skylle os

med det kolde vand. Der var også gårdvakter, som havde en speciel fornøjelse af at få nogle store elever til at give de mindre buksevand, og da de fleste af os gik i korte bukser hele året, var det slemt at blive holdt under vandhanen og få bukserne fyldt med koldt vand. Vi var dog for ærekære til at gå hjem og sladre”.

Senere skolebyggerier

Bagsværd Skole blev udvidet med den blok, der vender ud mod Bagsværd Hovedgade i 1938. Samme arkitekt havde tegnet Marielyst Skole, der ligeledes stod færdig i 1938. Bjarne Jensen f. 1930, startede på Søborg Skole i april 1937 og “gik der et år til 1. april 1938, hvor Marielystskolen, der var nybygget, men ikke helt færdig, blev åbnet for os elever. Jeg husker, vi havde i starten skolegård bag i skolen ud mod Vandledningsvejen og boldbanerne på Stadion, og lige skråt overfor indgangen til skolen lå indkørslen til Lundegård med store flotte træer på begge sider af grusvejen ind til gården”. Marielyst Skole var en meget flot og moderne skole, mens tilbygningen i Bagsværd lod noget tilbage at ønske med hensyn til moderne skolebekvemmeligheder.

I 1948 fik Mørkhøj endelig sin første skole. Det er den skole, der i dag hedder Lundevang Skole. Lundevang Skolen er for børn med særlige indlæringsproblemer og behov, men da den åbnede i 1948, var den en helt almindelig kommuneskole. Skolen på Mørkhøjvej blev snart for trang og den nye Mørkhøj Skole på Il-

Mørkhøj Skole, 1948. Den nuværende Lundevang Skole.

bjerg Alle blev indviet i 1954. Enghavegård Skole blev taget i brug i 1963 og indviet i 1967. Den blev bygget som øvelses- og demonstrationsskole for seminaristerne på Blågård Seminarium.

Af øvrige skoler i kommunalt regi kan nævnes Stengård Skole fra 1950, den næstnyeste Buddinge Skole fra 1955, Vadgård Skole fra 1957, Egegård Skole fra 1957, Kennedy Skolen fra 1965 og Dag Hammerskiöld Skolen fra 1967, den nuværende Buddinge Skole fra 1980 og Høje Gladsaxe Skole fra 1984. I dag er Kennedy Skolen og Dag Hammerskiöld Skolen inddraget i hhv. Høje Gladsaxe Skole og det forholdsvist nye 10. klasse center.

De private skoler

Bagsværd Kostskole eller Lawaetz Skole startede i 1908 og var altså kommunens 2. privatskole. Den første fra 1904 lå i Søborg. Bagsværd Kostskole bliver nærmere omtalt i artiklen om videregående uddannelser.

De to private skoler i Søborg gik ind og dækkede akutte behov for skoler i området. De var ikke båret af nogen speciel ideologi eller pædagogisk linie.

Det var til gengæld den Den lille Skole, der startede i 1955. Den var startet af Den selvejende institution Skolekredsen af 1949. Skolekredsens medlemmer bestod af københavnske kulturradikale og de ønskede at "forene landsbyskolens menneskelighed med god, moderne pædagogik". "De fandt det uoverskuelige miljø i de store skoler belastende, især for små børn, de savnede aktivering af børnene og var modstandere af folkeskolens ukritiske accept af de herskende samfundsnormer. Den lille Skole er slet ikke så lille i dag, men trives i bedste velgående på Gammellosevej

Kvikmarken er et andet bud på en anderledes skole. Den blev startet i 1966 af "en kreds af forældre med skolesøgende børn, som fandt sammen i protest mod en skoleform, som de ikke kunne ændre. Hos disse forældre opstod derfor den tanke at lave en skole selv. De fik tilslutning fra en kreds af lærere, som i flere år havde undervist deres børn".

Den sidste privatskole, der skal nævnes her, er Bagsværd Friskole (Hanna-Skolen), der startede børneskole i 1957. I dag er en af skolens meget stærke sider, det rytmske og musiske. Skolen råder over mange musikinstrumenter, og hvert år opføres en musical af skolens elever.

Skolelæger og skolemad

Gladsaxe var absolut på forkant med ud-

viklingen, da man i 1910 ansatte den første skolelæge. Det blev først lovpligtigt i 1946! Men man var klar over, at skulle man have en sund, voksen arbejdsstyrke, så skulle man koncentrere sig om børnene.

I 1930'erne var arbejdsløsheden enorm, og i Gladsaxe, som så mange andre steder, døjede man med under- og fejlnærede børn. Nogle af disse børn blev sendt på svagbørnskolonier i sommerferierne.

En anden metode til at komme børnenes under- og fejlnæring til livs på var gratis bespisning på skolerne. I 1902 kom den første lov, der gav grønt lys for, at kommunerne kunne lave gratis bespisning for børn af uformuende forældre på skolerne. Det var dog for avanceret for Gladsaxe på det tidspunkt!

D. 7/12-1936 indførte Gladsaxe gratis skolebespisning for 55 udvalgte elever i vintermånederne. I starten bestod kosten af grød og mælk. Før forsøgets start blev børnene målt og vejjet, og da man afsluttede i marts, så blev børnene atter målt og vejjet. Resultatet var udmærket, men

Spisning af dagens frokost i 1949 på Marielyst Skole.

for en sikkerhedsskyld fortsatte man på forsøgsbasis i endnu et par år.

Fra vinteren 1940 blev skolebespisningen permanent og gradvist udvidet til at omfatte alle kommunens skoler og elever. I 1961 blev loven om skolebespisning ophævet, og Gladsaxe reducerede den daglige, gratis uddeling til børnene til ¼ liter sødmælk og en vitaminpille.

I 1946 var man holdt op med at servere grød for børnene i skolebespisningsordningen, og dermed var Gladsaxe atter forud for sin tid. I stedet gik man over til den såkaldte "Oslo-frokost", der blev den normale skolefrokost landet over fra 1948. "Oslo-frokosten" byggede på undersøgelser af Oslo-lægen Carl Schiøtz, og den havde navnlig god virkning med hensyn til at nedbringe caries i elevernes tænder.

De daglige madpakker så næsten ens ud. Børnene fik fire halve stykker rugbrød med pålæg, ¼ liter sødmælk og et stykke frugt. For de mere sultne var der yderligere mulighed for at få en marmelade- eller fedtemad. Pålægget i madpakkerne var normalt udvalgt blandt følgende muligheder: Ost; leverpostej rørt op med fedt og pyntet med rødbede; fiskefrikadeller med et stykke kogt gulerod; sildesmør (margarine rørt op med røget makrel pyntet med æg); hakket æg og røget makrel med purløg; citronsmør (margarine rørt op med sukker, citron og saft); cervelatpølse og sildesalat med æggeskive.

Tandplejeordningen

I regnskabsåret 1935/36 budgetterede Gladsaxe første gang med 10.000 kr. til

oprettelse af en konto benævnt: Skolebørns tandpleje. Disse penge blev dog hverken brugt det år eller de følgende, trods de gode intentioner. Først i 1940 begyndte man at sende skolebørn til tandlæge og fra da af gav kommunen stadig større summer til skolebørns tandpleje.

Tandplejen foregik de første mange år hos almindeligt praktiserende tandlæger, men i 1951 ansatte man den første skoletandlæge. Skoletandlægen skulle have klinik på Stengård Skole, som man havde taget i brug ved skoleårets start i 1950, men først i 1952 var den fløj, hvori tandklinikken skulle ligge, færdig. Fra da af udvidede man skoletandplejen hvert år, og i 1955, hvor man var oppe på at have otte skoletandklinikker, kunne man selv dække behovet for skoletandpleje, så der ikke længere skulle sendes børn til privatpraktiserende tandlæger.

Når man fik fat i børnenes tænder i 6-7 års alderen, så var det ret ofte allerede for sent. Børnene havde grundlagt dårlige børstevaner, der var huller i tænderne. I 1970 startede Gladsaxe sin småbørnstandpleje. Der blev indrettet en moderne klinik på Bagsværd Hovedgade 116. Småbørnstandplejen var dengang for børn fra 3-7 år. Når børnene kom i skole overgik de til skoletandplejen. I begyndelsen af 1980'erne blev småbørnstandplejen decentraliseret, så de små fremover gik til tandlæge på den skole, de siden ville høre ind under som skoleelever. Lokalerne på Bagsværd Torv blev derpå indrettet som tandklinik for Søndergård Skole samt tandreguleringsklinik.

Den omfattende børnetandpleje satte sig tydelige spor i perioden fra 1970 til 1985. Cariesforekomsten i tænderne re-

duceredes. I dag er alle børn/unge fra 0-18 år sikret regelmæssig tandpleje på en af kommunens 13 klinikker.

Vadgård Skoles tandklinik, januar 1962.

Kilder m.m.

Jens Winther Bentzons "Journal over Skolebesøg i Gladsaxe, Bagsværd, Buddinge og Herlöv Skoler, samt Hjortesprings Skole 1805-1823".

Indberetning om Prinsesseskolen fra 1730, et skoleskema fra 1814 og regnskabet for den store ombygning og udvidelse i 1817.

Gladsaxe Rytterskoles embedsbog fra 1809-1900

Erindringer fra Charno Hansen, Daisy Froberg og Bjarne Jensen

Kommunale regnskaber og beretninger fra 1909 til 1999

Gladsaxe Bogen 1+2

Hanna-Skolen, en skole bygget på værdier. Af Eva Molin, 2003

Kvikmarkens Privatskole 1966-1976. Jubilæumsskrift

Han tager børnene alvorligt. Artikel i Fogtdals Illustrerede Tidende nr. 6, 1997. Om Den lille Skole.

Uddannelse efter Konfirmationen

Børns skolegang var frem til begyndelsen af 1900 – tallet bygget op omkring den kristne, Lutherske lære. Skoleåret blev afsluttet ved at eleverne blev overhørt af præsten til en eksamen. Hvis præsten fandt de unge dygtige nok i den kristne lære blev de tilmeldt konfirmation. Efter konfirmationen blev de unge optaget i de voksnes rækker. Dette betød i praksis at de unge kunne arbejde på lige fod med de voksne og at de ikke længere skulle gå i skole. De fleste unge kom efter konfirmationen ud at tjene eller i lære. Der var dog et mindre antal af unge mennesker, der efter konfirmationen fik en længere skolegang. De unge der ønskede en længere skolegang måtte have privatundervisning eller søge uden for kommunegrænsen.

I løbet af det 20. århundrede kom der dog i Gladsaxe kommune en række uddannelses tilbud for unge der ønskede en længere skolegang. Et eksempel herpå er Bagsværd Kostskole, som var den første skole i Gladsaxe Kommune, der tilbød en gymnasial uddannelse.

Bagsværd Kostskole

Bagsværd Kostskole blev grundlagt i 1908. Den 1. september 1908 åbnede dørene for undervisning af i alt 28 elever, der ved en optagelsesprøve 5 dage forinden var fundet egnede. Den officielle indvielse af skolen lod man dog først finde

sted, da byggeriet var afsluttet den 17. november samme år.

I åbningshøjtideligheden deltog foruden forældre og børn en særlig kreds af indbudte fremtrædende personer i den dengang lille landbokommune. Til gæsterne hørte bl.a. medlemmer af Gladsaxe-Herlev sogneråd, skolekommissionen, provst Koch og kommunelæge Schlanbusch.

Initiativet til skolens oprettelse kom fra en kreds af fremtrædende borgere og større landmænd. En af initiativtagerne var proprietær Nissen på Højgaard i Bagsværd. Det var på Nissens jorder skolen senere blev anlagt, efter at denne fra 1906 var begyndt at udstykke gårdens jorder ned mod Bagsværd Sø. Endvidere skal fremhæves folketingsmand og forstander for Københavns Maskinistskole

Mathias Nissen og Gustav Nissen, som var ejere af Højgaarden.

Grathwohl, direktør for Slangerupbanen og Det Grafiske Institut, F. J. Nielsen-Kolding, samt sognepræsten i Gladsaxe, pastor Hatting. Samtlige overnævnte personer leverede i øvrigt straks elever til den nystartede skole.

Baggrunden for oprettelsen af Bagsværd Kostskole var, at man ønskede at have en eksamensskole inden for rækkevidde, idet den nærmeste skole dengang lå i Lyngby.

Skolens første leder blev lic. theol. Hermann Carl Johannes Lawaetz (1864 – 1949). Foruden bestyreren bestod lærerkollegiet af bl.a. Poul Helms, der underviste i tysk, fransk, og historie. Pastor Hatting der underviste i religion. Forstander Grathwohl varetog undervisningen i matematik, fysik og regning, samt yderligere to lærere. Bestyreren underviste selv i dansk, engelsk, geografi, religion og tysk.

Bagsværd Kostskole ca. 1915.

I løbet af det første år steg elevantallet fra 28 til 43 elever fordelt på 7 klasser fra 1. forberedelsesklasse til 2. mel-

lemskoleklasse. Alle var dagelever. I året 1909 – 1910 begyndte de første tre kostelever på skolen. De blev anbragt i de kostelevværelser, der var indrettet i hovedbygningens mansardetage. Kosteleverne, der alle var drenge, blev betragtet som medlemmer af bestyrerens familie, og var under ham og hans hustrus umiddelbare opsyn.

Det var skolens hensigt at kunne tilbyde undervisning som en fuldstændig højere almenskole med 5 forskoleklasser, 4 mellemskoleklasser, 1 realklasse, der afsluttede med realeksamen (den gamle præliminæreksamen). Endvidere ønskede skolen at kunne tilbyde deres elever en gymnasial uddannelse, bestående af 3 gymnasieklasser, der afsluttede med studentereksamen. Den gymnasiale uddannelse var tænkt at skulle omfatte den ny-sproglige linie.

Bagsværd Kostskole opnåede i 1911 ret til at afholde mellemskoleeksamen og realeksamen i 1914. Derimod opnåede skole først i 1954 ret til at afholde studentereksamen. Der dimitterede dog studenter fra Bagsværd kostskole som privatister i årene 1915-1918, 1921-1922, 1924 og 1934.

Når en elev tog studentereksamen som privatist betød det i praksis, at han fik undervisningen på Bagsværd Kostskole, men at alle mundtlige prøver foregik på universitet. Den første student fra Bagsværd Kostskole i 1934 var Arne Frederiksen. Han har beskrevet situationen omkring eksamen. Han fortæller at de i alt var seks elever, der “ i 1934 måtte gå

op til eksamen, ikke på selve skolen, men på Københavns Universitet, og blev eksamineret ikke af vore egne lærere, men af fremmede lærere fra universitet, der var meget barske og “Blodtørstige” over for de såkaldte “Privatister” fra endnu ikke anerkendte studenterkurser på forskellige skoler. Dertil kom, at vi “privatister”, der kun havde haft 2 års forberedelse og skolegang mod den almindelige 3-årige gymnasietid på statsskolerne, ikke fik nogen begrænsning i eksamensstoffet, men skulle opgive hele det læste pensum i samtlige fag”.

Eleverne på Bagsværd kostskole skulle selv betale for undervisningen. I 1909 var prisen for kostelever på skolen 840 – 1040 kr. årligt alt efter klassetrin. Dageleverne skulle derimod betale mellem 8 og 14 kr. Der var dog for begge elevgrupper mulighed for “grupperabat” såfremt forældrene havde flere børn på skolen. Som kostelev skulle man selv medbringe indbo i form af en seng med tilbehør, sengeforligger, servante, håndklæde, pose til snavsetøj, ske, gaffel og servietbånd, alt tydeligt markeret med navn.

I 1912 meddelte lederen af Bagsværd kostskole Hermann Lawaetz, at han ønskede at trække sig tilbage fra skolen. Skolens nye leder blev, lærer ved De københavnske Skoler, cand. phil. Otto H. Møllerup. En af Møllerups kostelever var Percy Eriksen, som gik på skolen i perioden 1920 – 1926. Percy Eriksen fortæller om sin skoletid. “Når vi kl. 16 skulle ind til middag, stillede “Molle” sig periodevis ved spisestuedøren. Før vi slap ind, måt-

te vi række håndfladerne frem og vende dem og vise, at de var vaskede, og neglene rensede. Nyfriserede skulle vi også være, og ikke nok – vi skulle dreje rundt på hælen, så han kunne se, om skohælene var pudsede. Det var hans måde at konstatere, om vi havde skiftet sko. Var alt ikke i orden, kunne man risikere at blive lukket ude fra middagen”. På skolen blev der lagt meget vægt på disciplin. Efter morgenmaden skulle eleverne selv ordne deres seng og holde orden i deres personlige ejendele. Hvis Møllerup ikke fandt at sengen var blevet ordnet korrekt, så hev han alt sengetøjet af og eleverne måtte begynde forfra. Hvis han fandt lidt rod i bunden af skuffen blev den bundvendt. Her igennem lærte eleverne, at det bedre kunne betale sig at gøre tingene rigtigt fra starten af.

Kostelever i spisestuen på Bagsværd Kostskole.

På Bagsværd kostskole var der også plads til fritid. Eleverne havde fri hverdag mellem kl. 14 – 16. I den periode skulle de opholde sig ude i den fri natur. Bagsværd

kostskole var omgivet af skov og sø, og her kunne eleverne tilbringe deres fritimer eller på sportspladsen.

I starten var alle kostelever på Bagsværd Kostskole drenge. For pigerne kom der i løbet af 1940'erne en kostskole, der alene tilbød undervisning af unge piger. Denne skole var Hanna-Skolen.

Hanna-Skolen

Grundlæggeren af Hanna-Skolen var fru Debora Halfdan-Nielsen (1894 – 1981). Under 2. verdenskrig var fru Halfdan-Nielsen meget optaget af tanken om hvordan man bedst kunne hjælpe unge piger med at forberede sig til deres liv som voksne.

I 1946 tog Debora Halfdan-Nielsen til Woodbrooke, en Kvæker-højskole i England. Her udarbejdede hun sin plan for en 2-årig skole for unge piger i alderen 14-16 år.

Skolen blev startet i 1947 med én elev. I 1948 fik skolen 5 elever og i 1949 var antallet af piger vokset til 12.

Foto: Hanna-Skolen ca. 1960.

De første år blev skolen drevet i familie Halfdan-Nielsens hjem på Enemarksvej 3. i Gentofte. I foråret 1950 oprettede ægteparret Halfdan-Nielsen “Den selvejende institution Hanna-Skolen”. Institutionen købte bl.a. den tidligere funktionærbolig til Hareskov Kuranstalt, Skovalléen 6 til undervisningsformål.

Hanna-Skolen fungerede alene som efterskole. Ifølge et interview af Ninka fra Politiken i 1964 udtalte Debora Halfdan-Nielsen at “eleverne skal bo her, jeg vil kun ha’ kostelever. Det er jo netop ideen at danne et samfund, et hjem her, med de helt unge delt op i små hold, ikke over femten. Undervisningen er samtale, og den kan man ikke føre i større grupper.” Hanna-skolen var ligesom andre efterskoler en betalingskole. Den fik tilskud fra staten, men resten skulle betales af eleverne. Det var dog muligt at kommunen, hvis den var særligt interesseret i at få en elev ind på skolen kunne yde et bidrag til elevens egenbetaling.

Under samme interview beskrev fru Halfdan-Nielsen efterskolen og dens formål. Fru Halfdan-Nielsen udtalte at: “Hanna-Skolen er et stykke samfundsarbejde, som vi er gået om bord i med alle til rådighed stående evner og midler, og hvis udførelse vi betragter som en selvfølge. Vi er her sørme ikke for at brille, men for at tjene... Det må være skolens opgave at vise børnene, at det at opnå kundskaber, ikke først og fremmest er for at gi’ os redskaber, hvormed vi kan konkurrere med vore medmennesker. Det er nok så meget for at kunne tjene dem”.

Om kvindens plads havde fru Halfdan-Nielsen følgende mening: “Kvindens centrale plads er i hjemmet – altså hvis hun gifter sig. Ellers må hun spilleme la’ vær’! Hun skal så absolut ha’ en uddannelse, hun skal kunne møde manden på lige fod, hun skal ikke være ham underlegen. Men den uddannelse må være overstået, når hun stifter hjem. Både at fare af sted på skole eller universitet, at være mor, opdrager, husholderske og elskerinde – jamen, hvad er det dog, man forlanger af hende?”

Afslutning på Hanna-Skolen i 1964.

Undervisningen på Hanna-Skolen

Hanna-Skolen tilbød unge piger en undervisning der var en kombination af praktisk arbejde og skoleundervisning. Om formiddagen beskæftigedes pigerne med praktisk arbejde, mens de om eftermiddagen havde skoletimer. Det første år på skolen bestod den praktiske del af husgerning. I det andet år arbejdede pigerne med spædbørn, børnehavebørn og ældre. Gennem den lokale sundhedsplejerske kom eleverne fra skolen i kontakt

med familier, hvor pigerne fik lov til at hjælpe med spædbørnspleje.

I oktober 1950 åbnede Hanna-Skolen en halvdagsbørnehave med plads til 15 børn i alderen 3-6 år. Pasningen af børnene i børnehaven indgik som en del af pigernes undervisning i en af terminerne.

I 1957 blev skolens arbejdsområde udvidet fra arbejdet med børnepasning til også at omfatte ældreomsorg. Eleverne var en slags besøgstjeneste for beboerne på Hareskovbo, som var blevet bygget på nabogrunden.

Om eftermiddagen blev pigerne undervist i dansk, regning og engelsk samt kulturhistorie, håndarbejde, børnepsykologi- og pleje. Endvidere modtog pigerne undervisning i bibelkundskab og legesøvelser.

Livet som kostelev på Hanna-Skolen.

Pigerne på Hanna-Skolen gik i skoleuniform. Uniformen bestod af en grå lægget nederdel, hvid skjorte og blå cardigan. Pigerne måtte ikke gå med bukser p.g.a af æstetiske årsager. Endvidere var det forbudt for eleverne at ryge eller at bære make-up.

Eleverne på skolen boede i små kamre med plads til 3-4 piger. Skolens bade og toiletforhold var meget beskedne.

I 1964 trak fru Halfdan-Nielsen sig tilbage fra efterskolen. Hun blev efterfulgt af svigersønnen Kristian Friis, som forstod. I 1968 blev efterskolen overtaget af Ove Halfdan-Nielsen. I 1973 lukkede pigernes efterskole.

Det var blot et mindre antal af de unge

mennesker i Gladsaxe Kommune, der var elever på den to kostskoler Hanna-Skolen og Bagsværd Kostskole. Derimod var der mange unge, som kom ud at tjene eller gik i håndværkerlære. Når håndværkerlærlingene skulle have fagundervisning foregik dette uden for kommune grænsen. Men i 1917 blev der gjort noget ved dette, idet Teknisk skole blev grundlagt.

Teknisk skole

Den 21. juni 1913 blev Gladsaxe Kommunes håndværkerforening stiftet. Formanden blev muremester Mouritz Madsen. Gladsaxe kommunes håndværkerforeningen var initiativtagerne til oprettelsen af en Teknisk skole 1. oktober 1917. Skolen startede med et elevtal på 35 elever. Formålet med oprettelsen af en teknisk skole i Gladsaxe kommune var, at sikre at de

unge lærlinge kunne slippe for den lange tur til København.

Teknisk skole startede under meget primitive forhold. Lokalerne bestod af to små kælderrum på Søborg kommuneskole. Lærer problemet blev løst ved, at lokale håndværkere påtog sig undervisningen i fagtegning. Derimod varetog en eksamineret tegnelærer fra Statens Tegnelærerkursus undervisningen i de forberedende fag.

John Ejsing, der arbejdede ved Valdemar Henriksen A/S har beskrevet forholdene på Teknisk skole: “Her var ganske små klasseværelser, som blev opvarmet med fast brændsel i en kakkellovn. Koks blev fyldt på af skolens pedel hr. Madsen flere gange hver aften, så sagde eleverne: “Nu kommer Madsen Oksende, med brænde spand og koksene”. På sær-

Svendeprøve 1924.

lige kolde vinterdage stod ovnen derfor gloende og buldrede i alle klasselokalerne henne i det ene hjørne. Mange lærlinge fik sig en god lur på denne aftenskole. Ofte havde de hele dagen været i gang ude i kulden med fysisk arbejde, og de sad nu efterfølgende inde i varmen med meget tæt lukkede øjne og tænkte meget grundigt over deres teoretiske emner”. Lærlingene kan ikke fortænkes i at være trætte. For det første arbejdede de 48 timer om ugen, man gik nemlig også på arbejde om lørdagen. Endvidere skulle de i vinterhalvåret følge en teoretisk undervisning, der foregik efter fyraften 3 gange om ugen fra kl. 17-30 til kl. 20.00.

I de følgende år var elevtallet jævnt stigende. På grund af de dårlige og meget primitive pladsforhold blev det på Håndværkerforeningens generalforsamling den 14. maj 1919 besluttet at stifte “Teknisk Selskab”. Formålet med dette selskab var at opføre en egen skolebygning. Den 1. oktober 1924 blev den nye skolebygning på Søborg Hovedgade 122 taget i brug.

Skolen blev indviet den 4. januar 1925. Elevtallet var da steget til 80 elever, der var fordelt i 1 fagklasse for smedefagene, 1 fagklasse for murere og tømrere, 1 fagklasse for snedkere samt 1 forberedende klasse, der dog hurtigt måtte deles i 2. Samtidigt blev undervisningen udvidet fra forberedende tegning og fagtegning til også at omfatte undervisning i dansk og regning.

Den daglige ledelse af skolen blev overdraget til maleren, eksamineret teg-

Teknisk skole opført i 1924.

nelærer P.K. Pedersen. Han havde siden 1. oktober 1918 undervist eleverne ved Teknisk skole i geometri, projektion og frihåndstegning. Teknisk skole fik endvidere to nye lærere. Det var overværkerfører på “Titan” Eggert Christensen og kaptajn John Jensen.

Elevtallet steg stærkt gennem årene. Samtidigt blev undervisningsfagene forøget med bogholderi, materialelære, kalkulation, værkstedslære og sprog suppleret med tekniske og almendannende lysbilledforedrag.

I skoleåret 1939–1940 var elevtal oppe på 219 elever udelukkende på aftenskole. Skolens elevtal kulminerede med 685 i 1961 – 62, hvorefter den begyndende overgang til dagskoleundervisning medførte en gradvis affolkning af aftenskolen.

Gymnasium og Handelsskole

Frem til 1956 måtte unge borgere i Gladsaxe Kommune søge til Lyngby Statskole eller andre gymnasieskoler, hvis

de ønskede en offentlig betalt gymnasieuddannelse.

I 1956 blev Gladsaxe Gymnasium og folkeskolen Buddinge skole opført på arealet mellem Buddingevej og Buddinge Hovedgade. Formålet med at placere folkeskolen og gymnasiet ved siden af hinanden var, at de lokale skolemyndigheder gerne så, at der kunne etableres et fælles samarbejde mellem de to skoleformer. Man søgte at sammensveje de to skoleformer ved at etablere fælles lærerværelse og til dels fælles faglokaler. Selvom begge skoler i starten var indstillet på at få noget ud af dette skoleforsøg, blev ordningen aldrig nogen stor succes. Stigende antal elever medførte indbyrdes konkurrence om lokalerne mellem folkeskolen og Gymnasiet. I 1973 overgik Gladsaxe Gymnasium fra kommunalt til amtskommunalt regi.

Siden oprettelsen af Gladsaxe Gymnasium er der i kommunen kommet mange flere uddannelsesstilbud for de unge. I 1962 blev Søborg Gymnasium grundlagt. Det eksisterede frem til sommeren 1988 hvor det blev nedlagt og eleverne overflyttet til Gladsaxe Gymnasium. I 1970 blev det Frie Gymnasium oprettet. Det Frie Gymnasium lå på Krogshøjvej i Bagsværd indtil det i sommeren 1976 flyttede til Birkerød.

De unge mennesker i Gladsaxe Kommune der ønskede en Handelsskole eksamen har siden 1908 kunne få en sådan ved Teknisk Skole i Lyngby. I 1931 blev skolen delt i to afdelinger, hvor den ene var Lyngby Handelsskole. I 1937 blev Lyng-

by Handelsskole adskilt fra Teknisk skole. I 1966 ændrede skolen navn til Lyngby og omegns Handelsskole. Navneændringen fandt sted efter at handelsskolerne i Birkerød, Hørsholm, Lyngby og Gentofte blev slået sammen.

Gladsaxe Gymnasium. I 1956 blev Gladsaxe Gymnasium og folkeskolen Buddinge skole opført på arealet mellem Buddingevej og Buddinge Hovedgade

Litteratur og kilder

Bagsværd Kostskole, BK 75 år.

“Vi sir til lykke...”. Se udstillingen om: Dåb, konfirmation, vielse og begravelse. 2001 Gladsaxe Byarkiv.

Hanna – skolen, en skole bygget på værdier. Af Eva Molin 2003, Gladsaxe Byarkiv.

Teknisk skole i Søborg 1917 – 1967.

Valdemar Henriksen A/S og industrikvartererne i Gladsaxe og Mørkhøj. I Årbog 2002 – 03. Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune. Af John Ejning, red. Eva Molin.

Gladsaxe Gymnasium 1956 – 1981.

Det frie Gymnasium, ½ års-rapport.

Det frie Gymnasiums Årskrift.

Jeg går på Lyngby. Af Bent Ingerslev.

Børn og unges arbejdsliv og –vilkår

En tidlig start på voksenlivet

Børn var en del af de voksnes liv og dermed underlagt forskellige vilkår. I alle miljøer var børn både en ressource og en byrde. Grænsen mellem barndom og voksenliv afhang af, i hvilket miljø man var født.

Indtil børn lærte at klare sig, skulle de passes under opsyn. Børn skulle overtage voksenopgaver og deltog i arbejdet, fra de var små. Børn indgik i den helhed, som arbejds- og familieliv udgjorde på gården og i værkstedet.

Blandt husmænd og arbejdere var det nødvendigt, at børnene kom ud og tjene til føden hurtigst muligt. I den borgerlige familie derimod var de tætte, personlige bånd mellem forældre og børn i hjemmet en kontrast til livet udenfor. I borgerlige familier skulle børn beskyttes og være børn så længe som muligt i deres egen verden.

Tidligere kontorchef Poul Helmut Petersen blev født på Falster i 1914. Her voksede han også op. Faderen var bogbinder og desuden ejer af en bog- og papirhandel, så samfundsmæssigt hørte Poul Helmut's familie til i det bedre borgerskab.

I 1929 måtte faderen sælge, fordi lavkonjunkturerne gjorde, at handlen samlede sig om hovedstaden og familien slog sig ned i Søborg. Poul startede i Søborg Skoles 4. mellem og fortsatte derpå i realklassen og var heldigt stillet, forstået på

den måde, at han var meget godt begavet og familien accepterede at han skulle have en realeksamen, selvom det betød, at han arbejdede mindre for familien. Selv husker han: "Det var i 30'ernes nedgangsperiode og umådelig vanskeligt for en ny-startet virksomhed at få en bæredygtig kundekreds. Det var ikke mange private, som havde råd til at få bøger indbundet, så vi tilbød skolerne at reparere skolebøger, der var en stor post på kommunens økonomi... Men det var jo sæsonarbejde, og der skulle mere til at holde familien oven vande. Der fandtes intet bogtrykkeri i kommunen på det tidspunkt, så far startede "Søborg Bogtrykkeri" med meget beskedne midler. I min fritid arbejdede jeg både med sætning og trykning af de ordrer, der indløb".

Som 17 årig afsluttede Poul skolen og fik et kontorjob, hvorfra det siden lykkedes ham at videreuddanne sig indenfor handel og kontorbranchen.

At tjene bønder

Gladsaxe var en landbrugskommune indtil ca. 1900. Behovet for arbejdskraft på landet var næsten umætteligt – især når der skulle sås og høstes. Samtidig havde man generelt i hele samfundet en anden holdning til børnearbejde, end man har i dag.

Børn på landet deltog allerede i en tidlig alder i arbejdet. Piger og små dren-

ge gik mødrene til hånde i hjemmet med f.eks. at passe små søskende, mens de større drenge hjalp mændene med uden-dørsarbejdet. Børn af husmænd blev ofte sendt ud at tjene allerede som 9-10 årige. Børnenes arbejde var nødvendigt for familiens økonomi, ikke mindst fordi de ved at tjene hos andre fik gratis kost og logi.

Den almindelige Geografi af Ed. Erslev, 1885.

Når børnene kom ud at tjene tidligt, betød det ofte at skolegangen blev nedprioriteret. Børnene blev normalt konfirmeret som 14 årige, men for at kunne blive

konfirmeret, skulle børnene kunne læse og skrive og have lært Luthers lille katekismus. I 1809 havde skolelærer Farre i Gladsaxe Rytterskole problemer, fordi nogle af de hårdtarbejdende børn ikke havde bestået deres eksaminer og dermed ikke var rykket op på klassetrin, der svarede til deres alder. Nogle af disse unge mennesker fik derfor ordre fra præsten til at møde særskilt i skolen to formiddage om ugen "paa det at Skolelæreren ved at paadrive deres Indenadslæsning og Christendom kan fremhjælpe dem snarest muligt til Confirmation".

Forandringer i landbruget

I perioden mellem 1850 og 1914 skete der store forandringer i det danske landbrug. P.g.a. et kraftigt prisfald på korn og øget efterspørgsel på animalske produkter fra især England, begyndte de danske landmænd at importere korn og satse på produktion af mælk, smør og bacon.

Høsten overstået på Marielysts jorder ca. 1900.

I Gladsaxe slog bl.a. Enghavegård i Mørkhøj sig på malkekvæget. Men ser man på

Gladsaxe som helhed, så var kornproduktionen stadig dominerende i perioden. Man nød dog godt af de generelle mekaniseringer i landbruget. Der blev opfundet mange nye maskiner, der lettede hverdagen. Indtægterne steg og pengeøkonomien afløste den gamle selvforsyningsøkonomi. Udviklingen var især gunstig for gårdmænd, mens mange landarbejdere blev overflødiggjort af den teknologiske udvikling. Behovet for børns arbejdskraft var dog stadig overvældende.

Industrien kommer til landet

Sidst i 1800-tallet voksede industrien for alvor frem. Tusindvis af mænd og kvinder, som før havde været beskæftiget indenfor det traditionelle landbrug blev industriarbejdere. Landbruget var dog stadig det største erhverv.

Behovet for børnearbejdere i industrien var næsten umættelig. I 1872 var ca. 10% af alle industriarbejdere børn. Børnene var koncentreret i visse brancher – mere end halvdelen var således tobaksarbejdere.

“I og for sig er Børns anvendelse i Industriens Tjeneste snarest et Gode. Der kan ikke være Tvivl om, at pligtmæssig Arbejde er sundere end Lediggang. Men dette Arbejde bør organiseres paa en fornuftig Maade. Staten bør... ved Love... tage sig af Børnene”. Således udtalte læge Emil Hornemann sig i Hygiejniske Meddelelser i 1872.

Og i 1873 kom så den første fabrikslov. Nu måtte kun børn over 10 år arbejde på fabrik, og højst 6½ time om dagen med

Øltapperdrengene fra slutningen af 1800-tallet. Billedet er formentlig fra København, men også i Gladsaxe lå der bryggerier. Bryggeriet Løven på Bagsværd Hovedgade 285-287 fungerede som øltapperi fra 1896 til det blev nedlagt igen i 1900. Ejendommen og bryggeriet tilhørte brygger Jacobsen.

½ times pause. Der kom flere love på området i årenes løb og i 1913 blev fabriksarbejde helt forbudt for skolebørn.

Det kunne dog knibe med at sikre lovenes overholdelse. Og de gjaldt kun for fabriksarbejdere, ikke f.eks. bybude og tjenestebørn på landet, hvor børnearbejdet var langt mere udbredt end i industribyerne.

Erindringer fra 1930'ernes og 40'ernes landbrug

Bjarne Jensen blev født i København i 1930, men hans forældre var allerede da ved at bygge hus på Gladsaxevej 171. Bjarne startede på Søborg Skole, men blev overflyttet til Marielyst, da den åbnede i 1938. Bjarne startede som arbejdsdreng på Lundegården, der lå lige overfor Marielyst Skole, i en alder af 10 år som kartoffelsorterer. "Sorteringsapparatet var et stort træskelet med forskellige solde, hvor de store kartofler blev sorteret fra de små og samtidig blev jorden rystet fra, så de så pæne ud. Og det foregik ved hjælp af et stort håndsving, som jeg fik tjansen med at dreje rundt på med den ene hånd og så pille dårlige kartofler fra med den anden".

Høst på Lundegård 1945.

Som 12 årig deltog Bjarne i sin første høst: "Når vi høstede var der tre heste, der var spændt for og trak selvbinderen, det må være i høsten 1942, og hermed det

første år, jeg var der. Jens (Appelgreen, forpagter af Lundegård) bad mig sidde på den midsterste hest og derfra styre dem, mens Jens sad på selvbinderen. Men solen den skinnede fra en skyfri himmel, hestene svedte og jeg med. Hestene gned sig op ad hinanden, når de gik, og dermed også på mine ben, hvor jeg sad med korte bukser på, så jeg så at sige ikke havde hud på benene, da vi nåede aften. Benene var fulde af hestehår og jeg møgbeskidt. Så det var ikke ligefrem nogen "dans på roser" at sidde der".

"Om efteråret og vinteren igennem, efter at kartoflerne var taget op ved hjælp af 20-25 damer, og kørt hjem i kartoffelkulen, dækket til med halmmåtter og jord imod frostvejr, kørte Jens og jeg hver 14. dag – men altid en fredag – kartofler, hvidkål, rødkål og lidt gulerødder til en grønthandler i Smallegade på Frederiksberg, og den følgende fredag det samme til en grønthandler på Valby Langgade".

"Løn fik jeg også alt efter, hvor mange timer, jeg var der. Det blev sådan meget løseligt anslået fra uge til uge. Jeg husker ikke mere, hvad jeg egentlig fik i løn, men én uge fik jeg kun 2 kr. 77 øre i ugeløn, og jeg syntes, jeg havde været meget flittig! Det kunne Jens godt mærke, jeg var utilfreds med, så næste uge fik jeg 15 kr, og så var jeg glad igen".

Blandt borgerskabet

I borgerskabet som omfattede erhvervsfolk, embedsmænd, officerer og folk indenfor liberale erhverv såsom sagførere og læger, gik hustruerne hjemme og hav-

de ansatte til det huslige arbejde. Børnene fik uddannelser, der gjorde dem parate til deres voksenliv som forsørgere, hustruer eller husmødre. Borgerskabet boede i store lejligheder, købstadshuse eller moderne villaer. Hjemmet var herskabeligt indrettet efter tidens smag.

Buddinge Torv ca. 1920. Det lille springvand i forgrunden blev anlagt af grundejerforeningen på initiativ af doktor Schlanbusch, der selv boede i villaen til højre i billedet.

Der fandtes også en mellemklasse, der hverken var fugl eller fisk. Ikke rigtige arbejdere, men heller ikke en del af borgerskabet og heller ikke landbrugere. Til denne mellemklasse hørte bl.a. møllerfamilien på Buddinge Mølle. Buddinge Mølle var et stort foretagende omkring år 1900, og på dette tidspunkt har møllerfamilien kunnet regnes med til borgerskabet, hvad husholdning og levevis angik. Men da jernbanen kom i 1906 fik den grum indflydelse på livet i møllen. Bønderne langs banen udstykkede deres jorder i stor stil og selvom der kom mange gartnerier, så svandt grundlaget for møllens omsætning stille og roligt ind til in-

genting. Børnene på møllen deltog i det daglige arbejde, men kom ikke ud at tjene og fortsatte alle deres skolegang til de var mindst 14 år, hvorefter de kom i lære.

I Gladsaxe hørte lægen, præsten, lederen af Bagsværd Kostskole, dyrlægen samt visse erhvervsfolk til den absolutte elite blandt borgerskabet. Men Gladsaxe var stadig en landbrugskommune, selvom forstadspræget blev mere markant efter de første store udstykninger i 1901, og især efter adskillelsen fra Herlev i 1909. Blandt kommunens gårdejere var der adskillige, der økonomisk stod mindst lige så godt, som de rigeste blandt borgerskabet i øvrigt. Men man "mængede" sig ikke meget med hinanden. Børnene på gårdene blev stadig opdraget noget anderledes end borgerskabets børn, der levede beskyttet og hvis forældre stræbte efter, at deres børn skulle have længere, boglige uddannelser.

Krig og efterkrigstid

Efterkrigstiden blev præget af et voksende forbrug og en materiel livsstil, men også en øget frygt som følge af den kolde krig mellem stormagterne. Det var efter 2. verdenskrig, Danmark blev en velfærdsstat. Dagligdagen blev en jagt på alle de nye varer, der nu kunne fås efter mange år med vareknaphed. En højkonjunktur fra slutningen af 1950'erne satte yderligere skub i produktion og forbrug. Reklame og markedsføring var i vækst og med til at øge behovet. Mange kvinder tog arbejde for at kunne realisere deres ønske om uddannelse til børnene, rejser eller

nye ting til hjemmet. Sparsommelighed fik nu konkurrence fra en køb-brug-og-smid-væk-mentalitet.

Men ikke alle kunne være med i forbrugskapløbet. I Gladsaxe var der som i resten af Storkøbenhavn en enorm mangel på boliger. Gladsaxe var desuden en arbejderkommune, hvor størsteparten af borgerne var afhængige af, at alle i husstanden hjalp til økonomisk så hurtigt som muligt.

Følgende erindring stammer fra Lis Håkonson, som begyndte at arbejde i Eventyrbageren på Buddinge Hovedgade 222 i 1942, da hun var 11 år gammel. "Eventyrbageren" hed sådan, fordi ejeren hed H.C. Andersen.

"Hr. Andersen blev altid kun kaldt mester. Han var en lille tæt mand, altid stille og rolig med et meget venligt væsen... Det begyndte med at jeg løb småærinder, men det udviklede sig ret hurtigt, så jeg blev fast bypige efter skoletid

og især søndag morgen. Søndagen var en særlig dag. Der blev virkelig bragt meget brød ud. Normalt var der 5-6 drenge og så mig, og jeg lærte ret hurtigt at køre på budcykel med lad foran. På ladet stod en stor kurv fyldt med poser med morgenbrød, som skulle bringes ud til kunderne, og nogle af turene var temmelig lange.

I dag fatter jeg ikke, at jeg turde, både at køre den store cykel og at køre i de mørke vintermorgener. Jeg var trods alt kun 11-12 år, men det var der ingen, der tænkte over dengang. Men det bedste ved disse morgener var, når vi kom hjem efter endt arbejde. Så gik vi alle ned i kælderen. Det var dér, konditoren arbejdede, og så fik vi en ¼ liter mælk og alt det morgenbrød med tykt lag smør, som vi kunne spise. Vi smurte selv. Der var store dritler med smør, så det var guf for sultne maver.

Vi fik selvfølgelig også lidt for arbejdet, men det væsentlige var det herlige

I 1962 blev der givet officiel tilladelse til beboelse af et hønsehus på Marienborg Alle 108. Da havde hønsehuset allerede været udlejet fra i hvert fald 1956. Tilladelsen var ikke permanent, men blev givet for to år. Hønsehuset eksisterer ikke i dag, men da boligmanglen var på sit højeste i 1950'erne, var der talrige af den type beboelser. Det er i øvrigt hønsehuset i midten med et lille vindue.

Mælkedrenge fra Gladsaxe Mejeri ved vejen Christiansenhøj. Udateret.

morgenmad. Vi var jo alle vant til, at der skulle spares hjemme”.

Bagerens Lis, som Lis Håkonson blev kaldt, kom fra en familie med far, mor, 3 drenge og fem piger. Familien boede i en 2½ værelses lejlighed over bageriet. Bageren selv boede Buddingevej 220 på 1. sal. “Om fredagen kørte jeg ud med regninger. Det var helt normalt dengang, at man betalte hver fredag for leverede varer, og der faldt altid lidt af til mig – normalt 10 øre, men også 25 øre – og det var mange penge for mig, og de penge plus dem, jeg fik i løn, som kun var få kroner, blev brugt til tøj og sko. Det var en god hjælp for vor far, det var jo hårde tider, især med 8 børn.

Da jeg var 13 år avancerede jeg til

ekspeditrice. Jeg havde langsomt vænnet mig til at stå i forretningen efter skoletid, så det kom helt automatisk... Jeg blev konfirmeret og kom ud af skolen som 14 årig. Derefter blev jeg fastansat i forretningen... Min arbejdsdag var fra 6 morgen til 6 aften med 2 timers middagspause og en ugentlig fridag til 50 kr. om ugen”.

Også en anden Gladsaxe-borger, Arne Bachmann Nielsen, startede som bybud i en ung alder. Arne blev født i 1941 og fik sin første budplads som 11 årig hos Frugt- og grønthandler Poul Bjerregård, Alsike-marken 1. “Jeg har aldrig set så mange kartofler hos en grønthandler. Hele kælderen var fyldt. Der har nok været 50 tønner – det er 100 sække. Hos Bjerregård skrællede vi kartofler på en maskine, der kan sammenlignes med en vaskemaskine. Siderne og bunden var monteret med en slaggt groft smergellærred”. De rengjorte kartofler blev siden bragt ud til bl.a. Kollektivhuset Høje Søborg, en børnehave og American Tobacco.

Købmand Thusholdt og bageren ca. 1955.

Senere blev Arne heldagsbud hos købmand Thusholdt, der boede, hvor Buddingecentret er i dag. “Det vil sige, jeg var samtidig bud hos Bagermester Eskildsen, som var nabo til købmanden. Dagen startede hos bageren med at køre wienerbrød til fabrikkerne i Budding”. Siden kørte han ud med købmandsvarerne. Der lå tre købmænd indenfor en radius af 30 meter, og de hjalp hinanden: “Købmand Nissen Petersen har ingen bydreng i dag, du må hen til ham og køre”, så skulle man huske, hvem man kørte for. Om eftermiddagen skulle jeg så køre for bageren med pølsebrød til pølsevognene i Gladsaxe”.

Børns arbejde og arbejdsvilkår i dag

Regulering af børns og unges erhvervsarbejde er blevet stadig mere omfattende m.h.t., hvilke erhverv der er omfattet, ligesom begrænsningerne er strammet ved forhøjelse af minimumsalderen for erhvervsarbejde og ved sænkning af den maximale arbejdstid.

I dag må ingen under 18 år arbejde med noget, der kan betegnes som farligt, og børn i folkeskolealderen må højst arbejde to timer på skoledage og syv timer på fridage. I 1996 blev aldersgrænsen for avisbude og andre job, der betegnes som “lettere” hævet fra ti til 13 år. Reglen gælder ikke for børn, der arbejder i familiens egen virksomhed og der kan gives dispensation for børn, der f.eks. arbejder som fotomodeller.

Når børn i dagens Danmark har arbejde, er det ikke som i gamle dage for familiens overlevelses skyld. Lidt mere end

halvdelen af landets børn og unge mellem 13 og 15 år har et fritidsjob. Drengene arbejder ofte som flaskedrenge eller avisbude, mens pigerne oftere har job som babysittere og hundeluftere – altså i mere privat regi. Det betyder også, at drengene generelt tjener mere end pigerne. Pigerens månedsløn ligger gennemsnitligt på 721 kroner, mens drengene gennemsnitligt tjener 1138 kroner om måneden.

Det er ganske mange penge, men de kommer normalt udelukkende til arbejdende, unge mennesker til gode. De bliver brugt på tøj, en tur i byen, dyre computerspil og lignende. Det er desuden normalt, at forældrene spæder til med lomme penge til børnene er i hvert fald 15 år. Børns og unges arbejde er en del af de fleste forældres børneopdragelse. Børnene skal arbejde for at lære at klare sig selv. Desuden har de fleste teenagere i dag et så højt forbrug, at forældrene er nødt til at kræve, at de selv tjener til en del af dette forbrug.

Kilder

- Red barnets hjemmeside på internettet
- Nationalmuseets nye, permanente udstilling
- Poul Helmut Petersens erindringer
- Bjarne Jensens erindringer
- Lis Håkonsons erindringer
- Arne Bachmann Nielsens erindringer

Børns leg og fritid

Lege og Legetøj

I 1600 tallet nævnes første gang legetøj solgt på dansk marked. Det sydtyske trælegetøj blev opkøbt og videre solgt af købmænd fra Nürnberg. Sidst i 1700 tallet fik særlige butikker i København tilladelse til at sælge "Nürnbergervarer". Indtil 1858 var det Isenkræmmerne, der havde eneret på at sælge legetøj, men kobbersmede, blikkenslagere, tinstøbere og andre håndværkere måtte udnytte egen produktion. Fra begyndelsen af 1800 tallet blev det

blandt byboerne mere almindeligt at give jule- og nytårgaver til børn. Handlende reklamerede hver december med udstillinger og udsalg af legetøj. Blandt disse var bødkermester Torngreen, som havde grundlagt sit værksted for køkkenudstyr og legetøj i 1831.

Velstillede familier købte legetøj til deres børn. Familiernes piger efterlignede deres mors gøremål gennem leg med dukker, dukkestel, dukkekøkken og duk-

Ruth og Jørgen Binger leger kaffeselskab ca. 1912.

kehus. Dukkehuset med komplet indbo var en nøjagtig afbildning af de voksnes hjem. Gennem legen med inventar og beboere i huset lærte børnene, hvorledes et rigtigt hjem skulle indrettes og organiseres. Dukkehuset indgik i pigernes lege og drømmeverden og afspejlede den voksne kvindes mange arbejdsområder i hjemmet. Med en togbane, legetøjsvåben og tinsoldater rettede drengene blikket mod livet uden for hjemmet. Andre lege var for begge køn f. eks gemmelege og boldspil. Børnebøger var forbeholdt de velhavendes børn. Børnebøgerne var sjældne frem til slutningen af 1800-tallet.

Der var derimod sjældent råd til købelegetøj i arbejderfamilier. Børnene måtte klare sig med hjemmelavede ting, men der var heller ikke meget tid til at lege for børn af en arbejder. Ofte måtte børnene selv bidrage til husholdningen ved at arbejde. Yderlige oplysninger om børns arbejdsopgaver kan ses i "Børns og unges arbejdsliv og -vilkår" i samme hæfte.

I arbejderfamilierne anvendte man hvad man havde til at lave legetøj. Bl.a. kunne man bruge cigarkasser til at fremstille dukkemøbler. Pigerne kunne beskæftige sig med læreklude for stopning og lapning. De fik nogle stoflapper og gennem leg med nål og tråd lærte pigerne at stoppe tøj. Drengene kunne lege med hjemmelavede svingakrobater eller spille Terre. Terrespil var et populært børnespil i gården eller på trappestenen. Brikkerne skulle kastes op i luften og gribe i en bestemt rækkefølge.

Knud Galle der var født i 1917 har i si-

ne erindringer om Købehavn fortalt hvordan han som barn spillede terre. "Man spillede "terre", hvortil der skulle bruges 5 små firkantede terninger af marmor. Fire af terningerne blev placeret i hjørnerne af en firkant. Så kastede man den 5. terninger op i luften, og så skulle man en efter en tage de 4 terninger op. Tilslut skulle man samle de 4 terninger sammen, mens den 5. terning var kastet op, og så skulle man gribe den igen, mens man havde de øvrige terninger i hånden".

Børn behøvede ikke en masse legetøj for at lege. Ofte kunne de ved hjælp af lidt fantasi og brugte ting skabe de bedste lege.

Henning Ehlers Olsen fortæller i sin erindringer "Mit Søborg. Erindringer omkring Søborg Hovedgade af 1930'erne" hvordan han og en kammerat anvendte affaldet til at bygge huler. "I vores del af haven byggede en legekammerat fra et nabo hus og jeg "huler" af gamle appelsinkasser, som var af meget sejt træ og med skillerum i midten. Apoteket lå – og ligger stadig – i den anden ende af huset, og de havde i gården en stor affaldsbeholder. Den gang havde fabrikkerne tid, råd og ressourcer til at lægge mange slags medicinglas og tuber m.m. i papæsker, hvoraf en del tilsyneladende blev smidt ud af apoteket. Dem samlede vi op, satte på hylenderne, og så legede vi apotek."

Naturen som legeplads

Gladsaxe kommune var i begyndelsen af 1900 tallet en udbredt landbrug kommune, som i løbet af 1900 gennemgik en

Gladsaxevej nr. 11. Foto lånt af Thaly Andersen, som er omtalt i Inge og Peter Jensens Barnebarns erindringer.

stor udbygning. De landlige omgivelser har medført at stor del af børns leg foregik ude i naturen. Her var det kun børns fantasi, der satte grænser for deres udfoldelser.

Inge og Niels Peter Jensens barnebarn har beskrevet hvordan det var at være feriebarn i Søborg omkring 1910. Inge og Niels Peter Jensen var bosat på Gladsaxevej nr. 11 (fra vandværket til Mosevej). Barnebarnet fortæller “ Det var et paradys at komme her ud til Søborg om sommeren, her var tumleplads for os bybørn, og så var her heste og stald, hund og kat, og

så en gang en gris, og mange høns, 2 store drivhuse, et til tomater og et til hyacinter desuden en lille kornmark og en eng til hesten. Vi elskede at lege skjul sammen med faster Maries pæne og artige drenge. Her var masser af gemmesteder, bag buske og brændestabler, under de usædvanlige store rabarberblade, inde i drivhusene (hvad vi helst ikke måtte) og nede i kælderen som både havde nedgang fra havesiden og en stejl trappe fra entreen, og det gik rask til, vi for op og ned, og til sidst gik det galt, da Thaly's veninde styrtede ned ad entrétrappen og slog

Dr. Schlanbush ca. 1908. Han var den første læge som bosatte sig i kommunen. I 1907 blev han kommunelæge, en af de første ansatte i kommunens tjeneste.

begge sine fortænder itu. Vi legede også “figurleg” Een svingede rask efter hinanden de andre rundt og på et “holdt” skulle de straks standse, og det var jo altid mærkelige stillinger man med eller uden vilje indtog”.

For et feriebarndom var det et paradys at kunne lege skjul og figurleg i de landlige omgivelser. Børn fra Gladsaxe Kommune satte også pris på de naturlige legepladser.

Helge Jensen har i sine erindringer fra 1930 – 1940 fra Lupinmarken 17 fortalt om sin barndom i kommunen. “Vi børn havde det skønt og frit, med langt bedre

legemuligheder end nutidens Gladsaxe-børn, omgivet som vi var i hele vor barndom af bondeland, grusgrave og mose. Her udkæmpede vi drabelige slag med tilstødende kvarterers snottede unger, af og til med brodne pander og brudte lemmer som resultat. Jeg husker en tildragelse fra den tid, jeg har vel været omkring 10 år, hvor jeg blev såret under en sådan batalje, pludselig sad min højre arm helt forkert efter et fald, og min storebror, som altid var vældig kæk på mine vegne, sagde: Du må hellere løbe hjem til mor! Mor hankede resolut op i den raske arm og så traskede vi de halvanden kilometer op til doktor Schlanbush i villaen ved rådhuset”.

Det skete at børnene fik nogle knubs når de legede uden døre. I Alva Odderskov barndomserindringer fra Mørkhøj i årene omkring 1916 – 1919 var det lige ved at gå rigtig galt “Alleen begyndte lige i det næste vejsving, og netop der lå den næste gård. “Anneksgaarden” ca. 50 meter inde. Først var der en gammel staldlængde med en vognport i midten til venstre herfor lå en møddingpøl – her løb min bror Sigfred engang på skøjter med det resultat, at han gik gennem isen lige til halsen og stank så frygteligt, at det næsten var umuligt at være sammen med ham. Mor gjorde sig de hæderligste anstrengelser for at vaske ham og tøjet, alt imens hun skændte for at skjule sin glæde over at han ikke var druknet i det ækle møghul.

Alva Odderskov fortæller videre: “Over for “Skoven” var der en saftig grøn eng med græssende køer og heste. Langs

med engen og landevejen løb en bæk, der var alle tiders legeplads, når det havde regnet. Så sejlede vi nemlig med pinde og lignende eller endnu bedre med vore voksdugshuer, som ingen andre mørkhøj-børn havde magen til, for vi havde fået dem fra Mors tyske familie. Vi var virkelige pramdragere, der brugte lange kæppe til at styre skibene med”.

Børn spillede og samlede!

Knud Galle fortæller her om sin barndom. Vi spillede og samlede!

“I min skoletid fra 1929 til 1932 samlede vi alle sammen på Richsbilleder. De var nogle billeder der lå inden i en stor Rich som var en kaffetilsætning. Der var billeder med mange forskellige emner, og så kunne man købe et Richalbum til billederne. Jeg har endnu et par af disse album med billeder, som man kunne lære en del af.

Så var der nogle der fandt ud af, at man kunne lægge Richbillederne ind i en bog, men det skulle være en forholdsvis tynd bog, for alle siderne skulle foldes en Gang. I nogle af disse foldede sider lagde man så et Richbillede, som man havde for mange af.

Nu skulle en modpart komme med et Richsbillede, som han gerne ville af med og have det byttet til et andet billede. Man stak billedet ned et tilfældigt sted, og bogen blev åbnet og siden foldet ud. Lå der et Richsbillede der, så havde man “vundet” et billede. Var der intet billede, måtte man lægge det billede, som man havde benyttet.

Vi spillede også med kugler. Det var små lerkugler med røde eller grønne farver. Man trillede en eller flere op til en streg, og hvis en sådan kugle ramte en af modpartens, så måtte man beholde kuglen. Når man var færdig med at spil-

Børn samlede Richsbilleder efter emner. Her er f.eks. Rich's serien "Fra Mark og Skov", og serien "Danske Husdyr".

le op til en streg, skulle man med højre hånds pegefinger skubbe ens egen kugle hen imod modpartens. Ramte den måtte man beholde hans kugle.

Man spillede også med janter, det var nogle små blyknapper, der var formet som en almindelig knap med 4 huller. Jeg erindringer at såvel kugler som janter kostede 1 øre stykket.

Var man på steder, hvor der var noget blødt jord, spillede man "land". Det foregik med en lommekniv. Først ridsede man i jorden en firkant med en midterlinie således, at en selv og modpart kunne stå i et firkantet felt. Så kastede den ene kniven ned i den andens felt, og blev den siddende i jorden trak man en ridse i jorden, afhængig af, hvilken vej knivbladet vendte. På denne måde havde man nu erobret et stykke land fra modparten. Derefter var det den anden parts tur til at kaste kniven

Hvis man havde det rigtige håndslag for denne leg, kunne det ende med, at man til sidst kun havde et ganske lille stykke jord tilbage, det kunne endda være så lille, at man kun kunne stå der med et ben, for om muligt at tilbage erobre sine landstykker".

Fritidsaktiviteter i Gladsaxe Kommune

Idrætten

Frem til år 1900 bestod Gladsaxe Kommune næsten af rent landbrugsland centreret om de fire oprindelige landsbyer

Buddinge, Bagsværd, Gladsaxe og Mørkhøj. Borgernes hårde arbejde på markerne og de fire landsbyers afsondrede beliggenhed gav ikke mange muligheder for idræt og lignende fritidsaktiviteter. I starten af 1900-tallet kom der dog gang i tingene, med udstykningen af villagrunde i området omkring Søborg. "Nybyggerne" i Søborg var jævne folk, håndværkere, funktionærer og tjenestemænd, der snart fik lyst til at dyrke idræt. Traditionelt havde man i landdistrikterne overvejende dyrket gymnastik, men i 1916 samledes unge mennesker i Søborg for at spille fodbold

Medlemmer fra Søborg Idrætsforening.

Marienlyst stadion ca. 1981

på engarealerne ved Kjærs alle (i dag den lille rækkehusvej, som hedder Magledalen). Samme år blev Gladsaxe Kommunes første idrætsforening Søborg (senere Gladsaxe Idrætsforening) stiftet.

I 1923 skilte fodbolden sig ud som en selvstændig forening og lånte et græsstykke af gartner Kallerup ved den nuværende sidevej til Søborg Hovedgade, Grøntofte. Medlemmerne stillede selv med skovle og trillebørene for at planere jorden. Efter to år skulle jorden bruges til byggeri, og fodboldklubben fik tilbudt bane og omklædningsfaciliteter på Gladsaxe skole. I 1923 blev F.I.G. stiftet af Søborg Idrætsforening, Søborg Boldklub, DUI og Spejderforbundet.

I 1930'erne erhvervede Gladsaxe Sogneråd efter mange års pres fra idrætsfolkene en del af arealet fra Marienlyst på Gladsaxevej. I 1938 stod Marienlyst skole

og begyndelsen til Marienlyst stadion samt Badmintonhallen færdig.

Siden opførelsen af Badmintonhallen har Gladsaxe Kommune fået et hav af Idrætsstilbud til børn og unge. Der er boldklubber, idrætsforeninger, røklubber, rideskole m.m.

Fritidsliv

I forbindelse med at arbejdstiden blev kortere og fritiden øgedes fik flere interesse i fritidsaktiviteter. I 1938 kom ferieloven der gav lønarbejdere 2 ugers ferie. Mange brugte fritiden som aktiv i gymnastikforeninger og boldklubber eller som tilskuere til store sportsbegivenheder. Andre foretrak friluftslivet. Efterhånden som flere og flere familier fik egen bil, blev det meget brugt at familien tog på udflugter i naturen.

Henning E. Olsen fortæller: "Om sommeren i godt vejr kørte vi næsten altid til Julebæk nord for Helsingør. Vi elskede at bade der, og vi havde både frokost og eftermiddagskaffe med. Vi havde et stort, kvadratisk telt, som man kunne

Teltferie ca. 1940

Pigespejdere, som var elever på Bagsværd Kostskole ca.1947 – 1952.

stå op i, så vi kunne klare både omklædning og spisning i skygge eller regnvejr.

En anden måde hvorpå børn og unge nød friluftslivet var som spejder. Spejderbevægelsen rekrutterede masser af børn og unge i 1930'erne. Vandrebevægelserne gav unge muligheder for at komme ud i naturen og møde andre unge på vandrehjemmene. Fristende var også teltture med lejrudstyr til en af de nye lejrplader ved kysten, hvor man kunne bade og sole sig. Spejdernes udendørs liv var ikke begrænset til at foregår i de varme somre. Spejderlivet forgik også i de kol-

de vintermåneder. Egon Hansen fortæller "Stedet er Slangstrupbanens endestation København en søndag i vinteren 1941 - 42, foran stationen, en køn bygning opført i 1907 af datidens bedste håndværkermestre, havde samlet sig en talrig skare af børn og unge de fleste tilsluttet ungdomskorps som, FDF, KFUM/K og Det Danske Spejderkorps, medlemmer af sidstnævnte korps syntes at høre til den barske type der selv på denne dag med kælken på slæb gav den med nederdel og korte bukser.....Hareskoven var det foretrukne rejsemål, ingen andre ste-

der i hele Danmark er der vel udkæmpet så mange indianerfejder og røverslag som netop her, for ikke at tale om al den dejlige skovluft der til gavn for sundheden er indåndet her”.

Hareskoven med Højnæsbjerg og Bagsværd sø har siden åbningen af Slangerup banen i 1906 været et yndet udflugtsmål – især i perioden med sne og is. Der blev aktivt kælket på Højnæsbjerg og løbet på skøjter på Kobberdamene og på Bagsværd sø. Blandt de mere kuriøse udfoldelser var skøjteløb med sejl, sejlads med sejlbehængte isbåde, iscykelløb, Iskaurrusel og “Bandy-spil” (en slags ishockey). Endvidere blev der i perioden 1914 – 1962 afholdt isbaneløb på Bagsværd sø.

I Søborg dyrkede man også vinteraktiviteterne. I 1930 startede Søborg Vinteridræts forening, og allerede året efter arrangerede foreningen sit første stævne på kælkebakken ved Moseskrænten. Det var en rigtig kælkekonkurrence med 7 løb – 3 for børn og 4 for voksne, og hvert løb var på 10 – 15 starter. Også spejderne var meget aktive ved konkurrencerne – især med at holde de mange tilskuere væk fra “kørebanen”.

Indendørs aktiviteter

For de børn og unge mennesker, der ikke var de stor tilhængere af udendørs aktiviteter havde Gladsaxe kommune andre tilbud. De første offentlige biblioteker i Gladsaxe Kommune var startet som privat initiativ. Der var henholdsvis Buddinge Folkesamling og Søborg Folke-

samling. Siden eksisterede i nogle år Gladsaxe-Mørkhøj folkebibliotek, der var åbent for udlån hver søndag formiddag fra kl. 9.00 - 9.30 ved henvendelse til landpostbud Anton Petersen. Udlånet fra disse biblioteker kostede 10 øre pr. bog.

Katalog over Arbejder- og folkebibliotek for Villabyen Søborg-Buddinges bogsamling. 1916.

Det blev derimod gratis at låne bøger i Gladsaxe kommunes bibliotek, der trods navnet var en privat institution, der afløste de to nævnte mindre folkesamlinger. I 1934 besluttede kommunen at overtage biblioteket fra nytår 1935. I 1938 blev det

vedtaget at bygge en ny biblioteksbygning på en af kommunens grunde ved Glad-saxevej, hjørnet af Uranienborg alle.

For de børn og unge der ønskede en anden form for underholdning kunne en tur i biografen være en mulighed. På Søborg Hovedgade 66 lå Søborg Teater, der var oprettet i 1916 af bankdirektør Louis Pontoppidan. I nr. 69 lå en chokolade forretning, der sørgede for, at man kunne få noget at gnaske på under forestillingen. Efter ombygningen i 1936 viste et lysende neonskilt vej ind i biografen. Der var plads til 351 tilskuere, og lystavlen ved billetlugen, der med rødt angav, hvilke pladser der var optaget, var vistnok den første i landet. Oluf Jensen har i sin Erindring fra Livet i Buddinge i årene 1925 – 30 skildret en tur i biografen: “Ellers var Søborg jo ikke det helt vilde. Ja, vi havde jo Biografen. Der kom vi to gange om Året, det var til de to nye Fyrtårn og Bivogn Film. Så kom alle Søborgenserne. Hele familien fik pudset træskoene og plyskanterne på mors blev

Søborg Teater på Søborg Hovedgade 66 ca. 1940.

børstet op, så de blev som nye. Det måtte være en oplevelse for et moderne menneske at se og høre publikum komme ud, alle grinede højlydt hele vejen hjem, og alle de skægge ting der var sket i Filmen blev debatteret både den, og de efterfølgende dage”.

Kilder og Litteratur

Nationalmuseets udstilling “Danmarkshistorie 1660 – 2000”

Erindringer af Egon Hansen

Erindringer fra Livet i Buddinge i årene 1925 – 30 af Oluf Jensen

Erindringer af Niels Peder Jensen

Erindringer af Charles Thøgersen 1927 – 1935

Erindringer om Mørkhøj om den gamle Rytterskole i Gladsaxe. Af Alva Odderskov. Årbog 1974 side 19 – 33

Erindring om Købehavn af Knud Galle.

Mit Søborg. Erindringer omkring Søborg Hovedgade af Henning Ehlers Olsen.

Idrætten i Gladsaxe gennem 75 år. Årgang 1998, 24 Årgang. Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune.

Gladsaxe Bogen II udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune. 1971.

Gladsaxe Bogen III udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune. 1991.

